

КОНТРАСТ ЯК СИСТЕМНА ОЗНАКА МОВИ

CONTRAST AS A SYSTEMIC FEATURE OF LANGUAGE

Юлдашева Л.П.,

orcid.org/0000-0002-6561-8827

кандидат філологічних наук, доцент,

докторант кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

У статті розглянуто контраст як провідний засіб створення смислових протиставлень, логіко-семантичних зв'язків і стилістичної виразності. Його багатофункціональність визначає важливість для міждисциплінарного аналізу, що охоплює лінгвістичні, когнітивні, прагматичні та поетологічні підходи. Метою дослідження є виявлення особливостей реалізації контрасту на різних рівнях мовної системи, вивчення функційних аспектів його використання та узагальнення основних лінгвістичних підходів до інтерпретації цього явища. Методологічну основу становлять дескриптивний аналіз, методи лінгвістичного і компонентного аналізу значення, а також контекстуально-дискурсивний підхід, що уможливорює розгляд контрасту в широкому функційному й інтерпретаційному контексті.

Попри широку представленість терміна в сучасній лінгвістичній літературі, досі бракує уніфікованого визначення цього феномена, що зокрема зумовлено наявністю суміжних понять: *опозиція, антонімія, антитеза, контрастема*, тощо. Це створює термінологічну неоднозначність і потребує чіткішого концептуального розмежування. У межах дослідження уточнено базові ознаки мовного контрасту. Зокрема, визначено, що контраст передбачає наявність щонайменше двох співвіднесених елементів; існування семантичної, оцінної, функційної або структурної відмінності між ними; спрямованість на акцентування цієї відмінності з метою посилення виразності; прагматичну або естетичну мотивацію вживання; а також текстотвірну роль, що сприяє забезпеченню смислової зв'язності та когерентності тексту.

З'ясовано особливості реалізації контрасту на різних мовних рівнях. На фонологічному рівні репрезентантами контрасту є фонологічні опозиції та просодичні засоби, які беруть участь у диференціації значень. У морфологічному аспекті контраст представлено парадигматичними протиставленнями грамем. Лексико-семантичний рівень демонструє найбільшу розмаїтість форм контрасту – від антонімічних пар до стилістично маркованих контрастивів. У синтаксисі контраст функціонально реалізовано завдяки антитетичним конструкціям, інверсії, паралелізму тощо, що впливають на виразність і структурну організацію мовлення. Особливу увагу приділено аналізу текстового рівня, де контраст виконує когерентну, композиційну та семантико-структуральну функції.

Ключові слова: контраст, опозиція, антонімія, антитеза, контрастема, контрастив, протиставлення, лінгвістичні рівні, стилістика.

The article explores contrast as a leading means of constructing semantic oppositions, logical-semantic relations, and stylistic expressiveness. Its multifunctionality underlines its significance for interdisciplinary analysis, which encompasses linguistic, cognitive, pragmatic, and poetics-oriented approaches. The aim of the study is to identify the specific ways in which contrast is realized across different levels of the language system, to examine its functional dimensions, and to synthesize the main linguistic interpretations of the phenomenon. The methodological foundation is based on descriptive analysis, methods of linguistic and componential meaning analysis, as well as the contextual-discursive approach, which allows for the examination of contrast in a broad functional and interpretive framework.

Despite the wide usage of the term in contemporary linguistic literature, a unified definition of contrast is still lacking. This is due, in part, to the coexistence of related notions such as *opposition, antonymy, antithesis, and contrasteme*, which contribute to terminological ambiguity and call for clearer conceptual delineation. Within the study, the core features of linguistic contrast are clarified. Specifically, contrast is defined as involving at least two correlated elements; the presence of semantic, evaluative, functional, or structural difference between them; an orientation toward emphasizing this difference to enhance expressiveness; pragmatic or aesthetic motivation for its use; and a text-forming role that supports semantic coherence and cohesion.

The article further investigates how contrast manifests at various linguistic levels. On the phonological level, it is represented by phonological oppositions and prosodic devices involved in meaning differentiation. In morphology, contrast is expressed through paradigmatic oppositions of grammatical categories. The lexico-semantic level demonstrates the greatest variety of contrast forms, ranging from antonymic pairs to stylistically marked contrastive units. In syntax, contrast is functionally realized through antithetical constructions, inversion, parallelism, and other structures that contribute to the expressiveness and structural organization of speech. Special attention is devoted to the textual level, where contrast performs cohesive, compositional, and semantico-structural functions.

Key words: contrast, opposition, antonymy, antithesis, contrasteme, contrastive unit, opposition, linguistic levels, stylistics.

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці спостерігаємо посилену увагу до контрастності як універсального принципу організації мовної

системи. Протиставлення одиниць на всіх рівнях мови – від фонем до текстових структур – засвідчує важливість контрасту як інструменту струк-

турування значення, комунікативного впливу та когнітивної репрезентації дійсності. Контраст відіграє ключову роль у формуванні смислових протиставлень, логіко-семантичних зв'язків і стилістичних ефектів, а тому є об'єктом міждисциплінарного аналізу, що поєднує мовознавчі, когнітивні, прагматичні та поетологічні підходи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання контрасту як лінгвістичного явища порушено в низці праць українських та зарубіжних дослідників, які пропонують різноаспектні підходи до його аналізу. У сучасному мовознавстві контраст інтерпретовано як механізм опозиції та висвітлено в межах семантичного, стилістичного, синтаксичного, прагматичного й когнітивного аналізу. Широкий спектр досліджень охоплює питання антонімії (Н. Бобух [1], О. Тараненко [11], Л. Шитик, Л. Юлдашева [13]), стилістичних засобів виразності (С. Доломан [4], Р. Дудок, Н. Гриня [5]), психолінгвістичних механізмів формування контрасту (Т. Попова [8]), когнітивних особливостей опозицій (О. Селіванова [9], С. Щербина, Н. Гоца [14]). Окремі вияви контрасту у поетичному дискурсі проаналізовано в контексті антонімії пар, темпоральних чи аксіологічних протиставлень (Н. Бобух [1], О. Чорна [12]). Незважаючи на значні напрацювання в лінгвістичній галузі, досі бракує системного дослідження цього феномену в усій повноті його реалізації – від фонологічного до текстового рівнів. Актуальність цього дослідження зумовлена потребою в комплексному описі механізмів контрасту в мові, а також у чіткому розмежуванні суміжних понять – *опозиція*, *антонімія*, *антитеза*, *контрастема* тощо.

Постановка завдання. Мета цієї статті – окреслити реалізацію контрасту на основних мовних рівнях, проаналізувати функційні аспекти його вживання та узагальнити основні лінгвістичні інтерпретації цього явища. Дослідження спирається на дискриптивний метод, метод лінгвістичного аналізу, компонентного аналізу значень і контекстуально-дискурсивний підхід.

Попри наявність значної кількості досліджень, термінологічний статус поняття «контраст» залишається неоднозначним. У деяких працях його трактують як стилістичний прийом [4], у інших – як семантико-функційну категорію тексту [3] й композиційно-семантичний принцип розгортання мовлення [3; 10], когнітивну стратегію [7] тощо. Така множинність підходів засвідчує міждисциплінарний характер феномену, однак водночас потребує розробки уніфікованої дефініції з урахуванням різних рівнів мовної структури й текстової організації.

Виклад основного матеріалу. Багатовимірною природою контрасту зумовлює розмаїття підходів до інтерпретації, унаслідок чого в науковому обігу функціують різні дефініції та визначення обсягу терміну. Поняття «контраст» має глибокі історико-культурні та мовні корені. Його етимологія пов'язана з лат. *contrastare* – «протистояти», «суперечити», «бути протилежним», що вже у такому значенні передбачає конфліктну або напружену взаємодію елементів. У романських мовах цей корінь закріплено в значенні «різка відмінність» (фр. *contraste*, італ. *contrasto*, ісп. *contraste*), що позначає не просто протилежність, а саме зіставлення, яке акцентує відмінність. Як термін його спочатку використовували у стилістиці й образотворчому мистецтві, однак поступово він набув системного лінгвістичного статусу, виходячи за межі виключно художньої семантики. У загальному значенні контраст потрактовано як відношення смислової, функційної або структурної протилежності між мовними одиницями.

У лінгвістичній терміносистемі існує виразна диференціація значень між поняттями *контраст*, *опозиція*, *антитеза* та *контрастема* та под., кожне з яких відображає окремий рівень узагальнення та сферу застосування. Хоча всі зазначені терміни позначають певні форми зіставлення, між ними існують деякі семантичні, структурні та функційні відмінності.

Протиставлення – загальне позначення процесу чи результату встановлення відмінностей між двома або більше об'єктами. У лінгвістиці протиставлення може бути способом організації синтаксичної конструкції (наприклад, з використанням сурядних сполучників *а*, *але*, *однак*) або стилістичним прийомом. Протиставлення не завжди передбачає полярну протилежність, на відміну від антонімії.

Контраст – поняття, яке позначає будь-яку форму смислової, структурної, оцінної або когнітивної протилежності між елементами, що зіставляються. Контраст може бути явним або прихованим, бінарним або поліарним, локалізованим або текстотвірним.

Полярність – філософське і логіко-семіотичне поняття, яке позначає максимально віддалені, граничні позиції в системі координат значення або ідеї (наприклад, *добро* – *зло*, *буття* – *небуття*). У мовознавстві цей термін менш вживаний, проте в когнітивній лінгвістиці може слугувати для опису концептуальних дихотомій. Полярність зазвичай передбачає ієрархічну, культурно марковану протилежність, натомість контраст може бути асоціативним, поетично зумовленим, локалізованим.

Опозиція (лінгв.) – це структурно-семіотичне поняття, що означає системне відношення між елементами мови, побудоване на принципі протилежності або відмінності (фонема /б/ – /п/). Опозиція є поняттям системним, ґрунтованим на принципах дистинктивності (Ф. де Соссюр) і маркованості (Р. Якобсон), а її аналіз має формалізований характер. Контраст, на відміну від опозиції, менше прив'язаний до системної структури і може виникати ситуативно.

Антонімія – «вияв мовної парадигматики, мовна універсалія; наявність удвох знаків відношень протилежності... Антоніми – однорівневі одиниці мови чи мовлення, значення яких перебувають у відношенні протилежності [10, с. 330]. Контраст, на відміну від антонімії не завжди обмежується словом.

Антитеза – стилістична фігура, побудована на зіставленні протилежних понять; одна з форм контрасту. На відміну від контрасту як широкого концептуального механізму, антитеза завжди має формалізоване вираження, є локалізованою в тексті і виконує акцентуаційну та експресивну функції. На противагу антонімії, контраст не обов'язково передбачає лексичну симетричність чи стабільну структурну парадигму. Наприклад, контрастивні відношення можуть бути реалізованими між складними текстовими структурами або навіть між текстами.

Контрастив – це мовна структура, що виконує функцію актуалізації смислової або оцінної відмінності в межах певного контексту. Контрастив охоплює як системні опозиції (лексичні антоніми, граматичні категорії, фонологічні пари), так і ситуативні, контекстуально зумовлені протиставлення, які набувають протилежного значення лише в конкретному дискурсі.

Контрастема – термін, запропонований Н. Гринєю та Р. Дудком – «найменша смислова одиниця художнього протиставлення, реалізується через слово (словосполучення), що експлікують лексико-семантичний, стилістичний та прагматичний потенціал контрастних зв'язків у художньому тексті. Контрастема – модельована одиницями лексичного і синтаксичного рівнів – організована в унікальну сукупність стилістичних прийомів» [3, с. 239].

Контраст можна трактувати як інтегральну концептуально-когнітивну парадигму, яка включає опозицію як системне явище, антитезу як стилістичну фігуру й контрастив / контрастему як текстову реалізацію. Висновкуючи, зазначимо, що контраст охоплює як системно впорядковані форми опозиції (антонімія, граматична опозиція),

так і ситуативні, когнітивно зумовлені та поетично мотивовані зіставлення, які не зводяться до стабільної структурної парадигми. Саме така пластичність поняття дає змогу використовувати його як інструмент міжрівневого аналізу мовної системи.

У сучасному українському мовознавстві поняття контрасту переважно досліджено в таких напрямках: *функційно-семантичний* – контраст аналізовано як засіб текстової організації, що виконує акцентуаційну, емотивну, когнітивну, інтерпретаційну функції (Н. Гриня, Р. Дудок [3; 5]); *когнітивно-дискурсивний* – контраст кваліфіковано як стратегію концептуалізації, інструмент когнітивного структурування досвіду та актуалізації смислових протиставлень (К. Лотоцька [7], С. Щербина, Н. Гоца [14]); *текстологічний і поетикальний* – акцентовано роль контрасту в композиційній структурі тексту, його участь у створенні смислової напруги й інтерпретаційної динаміки (Н. Бобух [1], Я. Чорна [12]).

Отже, доцільно виокремити базові ознаки мовного контрасту:

- 1) наявність як мінімум двох зіставляваних елементів;
- 2) існування смислової, оцінної, функційної чи структурної відмінності між ними;
- 3) спрямованість на акцентування цієї відмінності з метою створення виразного ефекту;
- 4) прагматична і / чи естетична мотивація використання контрасту;
- 5) формування когерентності тексту.

На цьому теоретичному тлі постає потреба в поглибленому описі того, як саме контраст реалізовано на різних мовних рівнях – фонологічному, морфологічному, лексичному, синтаксичному, стилістичному та текстовому.

Контраст у фонетиці й фонології – це системне протиставлення звукових одиниць, що має функційне навантаження в комунікації. Звукові контрасти формують основу фонологічної системи мови, дають змогу розрізняти значення слів й актуалізовані за допомогою артикуляційних, акустичних та просодичних засобів. У цьому контексті контраст набуває значення не лише формального параметра, а й семіотичного елемента, що сигналізує про комунікативні, граматичні й емоційні функції висловлення. У межах фонології виявом контрасту є *фонологічні опозиції* – мінімальні парні розбіжності між фонемами, які забезпечують розрізнення значень. Найбільш поширеними є опозиції за дзвінкістю / глухістю ([б] – [п], [т] – [к]), твердості / м'якості ([м] – [м'], [с] – [с']), наявності / відсутності назалізації, довготи / короткості (в інших мовах) тощо.

Фонологічні опозиції системно описані в межах теорії диференційних ознак (за Р. Якобсоном), де кожна фонема представлена як сукупність контрастивних ознак. Отже, фонологічний рівень демонструє «чисту» форму контрасту – як структурно закодovanу відмінність із функційним навантаженням.

У системі голосних української мови контраст реалізовано за допомогою якості звука: [i] – [e], [a] – [o] відрізняються за місцем артикуляції та ступенем підйому; редукованості – хоча в українській редукція не фонологізована, вона виконує стилістичну або діалектну роль, створюючи контраст із нормативною вимовою.

У системі приголосних контрастивні ознаки охоплюють *дзвінкість / глухість*: [d] – [t], [z] – [c]; *твердість / м'якість*: [л] – [л'], [н] – [н']; *спосіб творення*: [п] – [ф], [с] – [ш]; *місце творення*: [т] – [к], [ж] – [г]. Контраст на цьому рівні слугує як для розрізнення значень (*ліз – ліс, син – синь*), так і для маркування стилістичних та соціолінгвістичних варіантів вимови.

Просодичний рівень реалізує контраст завдяки *інтонації, наголосу, темпу, мелодиці*. Інтонаційний контраст є особливо важливим у мовленні, де він виступає засобом маркування функцій речення. Просодичні засоби можуть також виражати емоційний контраст – наприклад, опозицію *байдужість / обурення, впевненість / сумнів* тощо.

Акустичний рівень відображає контраст за допомогою *частотних характеристик* (висота тону), *інтенсивності* (гучність), *тривалості* (довжина звука), *тембру*. Наприклад, у патетичному мовленні політиків або у віршованій декламації контрасти між гучними й приглушеними фрагментами, довгими й короткими паузами, контрастною мелодикою створюють естетичний ефект і привертають увагу слухача.

У межах морфологічної системи української мови контраст реалізовано насамперед у вигляді граматичних опозицій. Найхарактернішими є опозиції за родом (*він – вона*), числом (*стіл – столи*), видом (*писати – написати*), ступенем порівняння (*добрий – кращий – найкращий*). Репрезентанти граматичної категорійності в мовленні набувають додаткового семантичного й стилістичного навантаження, особливо коли використання маркованого елемента має виразний прагматичний ефект.

Контраст як смислотвірний механізм у морфології виявляється в парадигматичних протиставленнях, що дають змогу динамізувати зміст висловлення. Наприклад, у текстах поезії війни

морфологічна опозиція видів дієслів часто стає засобом вираження динаміки або її відсутності: *Хлопці-Едельвейси йдуть / З ворога плату брати... / Побачили, утримавши небо у серці, / Додому **прийдуть** Едельвейси* (Г. Бабич). Така контрастивність опозицій створює ефект напруги та емоційного зміщення в межах одного й того ж семантичного поля. Цю ж функцію виконує опозиція часових форм: *Все вже давно **минуло**, а що не **минуло** – **мине** і **те*** (С. Жадан).

У словотворі контраст реалізовано завдяки дериваційним моделям, де нове слово конструюється на основі семантичної протилежності до твірного. Наприклад: *Звісно, всіх **винних** чекає гідна розплата. / І **невинних** вона, до речі, теж чекає потому* (С. Жадан). Префіксація (особливо з частками *не-, анти-, без-*) є найпоширенішим механізмом словотвірного контрасту. Вона не лише заперечує або змінює значення, а й слугує маркером критичного ставлення до позначуваного явища.

У морфемній структурі української мови існують контрастогенні афікси – елементи, які самі по собі не утворюють антонімії пар, однак здатні породжувати контраст при поєднанні з певними коренями. Наприклад, префікс *пере-* у словах *переосмислення, перейменування* може виражати смислове домінування чи зміну стану, що контрастує з попереднім станом.

Афікси також беруть участь у творенні експресивного контрасту, коли формальне значення підтримане інтонаційною або дискурсивною структурою тексту: *Твоя планета здатна стати димом, / А **допустиме** – вже й **неприпустимим*** (О. Слоньовська). У таких випадках афіксація стає частиною складної семантичної гри, заснованої на когнітивному протиставленні.

На лексичному рівні контраст найчастіше виражено за допомогою антонімії пар – лексем із протилежними або взаємно виключними значеннями (*життя – смерть, добро – зло, війна – мир, мова – мовчання*). Антонімія відіграє важливу роль у концептуалізації світу, структуризації знання та емоційного впливу. У контексті художнього тексту антонімії опозиції не лише фіксують логічну полярність понять, а й сприяють смисловій напрузі, естетичному контрастуванню та формуванню ціннісної картини дійсності.

Узуальні антоніми (*білий – чорний, ніч – день*) у поетичному мовленні часто набувають додаткового семантичного навантаження в контексті національних, культурних або історичних кодів: *Кожна **ніч** була повільною, мов ріка. / Кожен **день** був очікуваним, як дарунок* (С. Жадан),

Переплутали уночі / Біле з чорним, а чорне – з білим (О. Слоньовська). Їхня експресивність зумовлена не лише лексичним значенням, а й прагматичним оточенням – інтонацією, синтаксичною організацією, контекстом.

Окрім реальних (лексико-семантичних) антонімів, у текстах широко представлені потенційні та контекстуальні опозиції, утворені ситуативно. Наприклад, слова *новий – реставрований* можуть виступати в антонімічній ролі лише в межах конкретного поетичного контексту: *Нові й реставровані* *сенси та пошуки правди* (І. Цілик). Така опозиція часто пов'язана з когнітивною метафорою та уявною біполярною структурою світу, де кожне поняття мислиться з огляду на його межове, протилежне значення. Цей тип контрасту є гнучкішим і відкритішим до інтерпретацій, оскільки базується не лише на словниковому значенні, а на асоціативному, образному та культурному потенціалі слова.

Фразеологія – ще одна важлива зона реалізації контрасту. Усталені вислови на кшталт *і сміх і гріх, ні живий ні мертвий, небо і земля, кров з молоком* побудовані на бінарних опозиціях, які забезпечують динамізм, експресію, афористичність висловлення. Багато фразеологізмів передають конфліктну або граничну ситуацію саме завдяки внутрішньому семантичному контрасту. Фразеологічний контраст часто слугує для вираження оцінності, іронії, гіперболізації або акцентованої антитези, надає стилістичної маркованості висловленню. Особливо це виражено у художній мові, де фразеологізм набуває нової смислової функції.

Контраст як структурний і комунікативно-прагматичний чинник яскраво представлений у синтаксисі. Його функціонування в синтаксичних структурах охоплює як локальну протиставленість (у межах окремих речень або їх частин), так і глобальні текстові опозиції, що визначають логіко-смислову архітектуру висловлення. Синтаксичний контраст виявляється насамперед у використанні конструкцій із протиставними сполучниками, паралелізмі, риторичних запитаннях, інверсіях тощо.

Синтаксичне протиставлення зазвичай слугує засобом увиразнення змісту, акцентування смислових відмінностей, експлікації альтернатив або конфлікту різних поглядів. Наприклад, у конструкції *«тоді вже і я Самого Бога побачу / але хтозна чи Бог тоді побачить мене»* (І. Андрусак) сполучник *але* слугує маркером смислового контрасту між двома когнітивно-оцінними перспективами, є сигналом інверсії очікуваного. Інша

форма – безсполучникове зіставлення (асиндетон), що ґрунтується на інтонаційному протиставленні та синтаксичному паралелізмі. У поетичному фрагменті *Там, де, здавалось, завтра, настало сьогодні. / Наші тіла годовані, / душі – голодні* (М. Терен) паралелізм будови підсилює антонімічність зображуваного. Тож особливе місце в реалізації контрасту посідають риторичні фігури – антитеза, паралелізм, інверсія, контрастивна анафора або епіфора. Антитеза часто функціонує як фігура мови й водночас як стилістичний прийом створення конфліктної опозиції у межах синтаксичної структури: *Людина моя опирається калькам. Тварина моя програмована ззовні* (Ю. Іздрик).

Контраст у дискурсі може бути також латентним, виявлятися не у прямому протиставленні, а за допомогою імпліцитних опозицій – наприклад, контраст між фоновим знанням адресата й новою, несподіваною інформацією. У такому разі контраст виконує функцію інтерпретаційного каталізатора, стимулюючи реципієнта до переосмислення смислової рамки.

На текстовому рівні контраст функціонує як глибоко інтегрований когнітивно-прагматичний інструмент, що сприяє цілісності висловлення, посилює семантичну напругу та стимулює інтерпретаційну активність реципієнта. Його роль не зводиться до поверхневих виявів лексичної чи синтаксичної опозиції – він постає як невід'ємний складник текстової структури, що впливає на способи смислового зв'язку, інтенційний вектор висловлення та внутрішню організацію значень.

У межах завершеного тексту контраст слугує засобом упорядкування інформації, формування смислових акцентів та логічних переходів. Узгодження змісту досягається не лише завдяки тематичній або логіко-семантичній єдності, а й завдяки динамічній взаємодії протиставлених елементів, які утворюють своєрідні смислові вузли. Так, зіставлення образів, подій або оцінок дає змогу окреслити головні ідеї тексту, виразити зміни перспективи наративу або модальності висловлювання. У такий спосіб контраст виконує текстоорганізувальну функцію, впорядковуючи зміст і забезпечуючи його внутрішню структурованість.

Висновки. У статті здійснено комплексний аналіз контрасту як мовного явища з огляду на його реалізацію на різних рівнях мовної системи – від фонологічного до текстового. Установлено, що контраст не є випадковим або винятковим явищем, а становить системну властивість мови, яка виявляється за допомогою опозиції, проти-

ставлення, зіставлення й протилежності в межах мовних одиниць різного рівня.

Отже, початково поняття контрасту закріпилося у фонології в контексті опозицій фонем (наприклад, /n/ – /b/, /m/ – /d/), де воно слугує засобом розрізнення значень. У граматиці контраст виявляється як опозиція грамам (*однина – множина, минулий час – теперішній час*), тоді як у лексиці – насамперед у рамках антонімії, парадигматичних опозицій (*великий – малий, життя – смерть*). У стилістиці контраст набуває функції

художньої фігури (антитеза), а в дискурсивному аналізі розглядається як механізм організації смислової напруги або прагматичної інтенції мовця.

Контраст формує й посилює акценти, уможлиблює розгортання смислових опозицій у межах цілісного тексту.

Перспективи дослідження вбачаємо в розробленні типології контрастів у поезії з урахуванням способів мовного вираження, рівня експліцитності та семіотичної природи опозицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бобух Н. М. Антоніми в українській поетичній мові: монографія. Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2007. 312 с.
2. Буланович Н. О. Контраст як змістова категорія тексту. *Англістика та американістика*: збірник наукових праць. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2006. Вип. 3. С. 18–22.
3. Гриня Н. О. Лінгвопрагматичні особливості контрасту в англійськомовному художньому дискурсі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 – германські мови. Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2016. 257 с.
4. Доломан С. Є. Антитеза в мові художньої літератури. *Культура слова*. 1983. Вип. 24. С. 17–19.
5. Дудок Р. І., Гриня Н. О. Контрастема як композиційно-стилістичний принцип розгортання художнього тексту. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Ужгород: ПП «Аутдор-Шарк», 2014. Вип. 12. С. 71–75.
6. Кочерган М. П. Опозиція. Українська мова: енциклопедія. Київ: Українська енциклопедія, 2004. С. 438–439.
7. Лотоцька К. Антитеза: когнітивні, функціональні та мовні аспекти аналізу. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Мовознавство. 2002. № 2 (8). С. 93–99.
8. Попова Т. О. Психолінгвістичні кореляції концептів *добро і зло*. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ: Прайм-М, 2002. № 6. С. 110–113.
9. Селіванова О. О. Опозиція *свій – чужий* в етносвідомості (на матеріалі українських паремій). *Мовознавство*. 2005. № 1. С. 26–34.
10. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
11. Тараненко О. О. Антоніми. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Антоніми> (дата звернення: 23.07.2025).
12. Чорна О. Ю. Лексичні опозиції в поетичному словнику Сергія Жадана. *Український смисл*. 2017. № 2017. С. 77–88.
13. Шитик Л. В., Юлдашева Л. П. Функційно-семантичний потенціал ахроматичних кольорів у сучасній українській поезії про війну. *Мовознавчий вісник*. Черкаси: Видавець ФОП Гордієнко Є. І., 2023. Вип. 34. С. 130–142.
14. Щербина С. М., Гоца Н. М. Онтологічна сутність бінарних концептів та основні підходи до їх вивчення у сучасній лінгвоконцептології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 3. С. 157–160.